

Інститут аграрної економіки
Українська академія аграрних наук

На правах рукопису

Слупіцька Оксана Іванівна

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ
У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

Спеціальність 08.06.01 - Економіка підприємств
і форми господарювання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

О. Слупіцька

Київ, 1996

00760300 (G)

Дисертацією є рукопис.
Робота виконана в Інст
кої академії аграрних наук.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
академік АЕН, заслужений діяч науки і
техніки України
БУГУЦЬКИЙ Олександр Андрійович.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
АНДРІЙЧУК Василь Гаврилович;
кандидат економічних наук, старший
науковий співробітник,
ФЕДОРОВ Микола Миколайович

Провідна організація - Національний аграрний університет.

Захист відбудеться 29 травня 1996 року о 14 годині на за-
сіданні спеціалізованої вченої ради К.01.58.02 в Інституті
аграрної економіки УААН за адресою: 252127, Київ-127,
вул.Героїв Оборони, 10, конференц-зал, 3-й поверх.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту
аграрної економіки УААН.

Автореферат розісланий "20" квітня 1996 року.

ЛННБ ім. В. Стефаніка
АН України

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

МАЛІК Микола Йосипович

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сільське господарство України, як і інші галузі виробництва, в останній період опинилось в скрутному становищі. Вихід з нього можливий після вирішення багатьох проблем структурно-виробничого характеру в сільськогосподарських підприємствах різних форм господарювання. У зв'язку з цим на перший план висувається аналіз факторів економічного росту, виявлення невикористаних резервів підвищення ефективності виробничих ресурсів у сільськогосподарських підприємствах.

Питання вивчення ефективності використання виробничих ресурсів завжди були актуальними. Але в останні роки їм не надається належного значення. Якщо розглянути сільське господарство, то виробничі ресурси є основними елементами, що характеризують відтворення виробництва. Без них неможливий ніякий виробничий процес; це, насамперед, земля, тварини, трудові ресурси, основні та оборотні фонди.

В наш час є цілий ряд наукових теоретичних розробок і практичних рекомендацій по вивченню ефективності використання виробничих ресурсів. Значний вклад в теорію ефективності виробництва внесли такі вчені, як В.Г. Андрійчук, О.А. Бугуцький, І.І. Лукінов, Г.М. Підлісецький, Б.І. Пасхавер, М.І. Єрін, Б.А. Ривжа, А.М. Стельмашук, В.Й. Шиян, М.М. Федоров, В.Ф. Горянський та інші. В їх роботах розглядаються методи та показники визначення виробничого потенціалу, способи оцінки кожного виду ресурсу та сукупного.

В сучасних умовах розвитку сільського господарства питання прискорення росту продукції цієї галузі, раціонального використання всіх наявних ресурсів для покращення стану підприємства потребують подальшої розробки.

У зв'язку з цим проблема ефективності використання виробничих ресурсів у сільськогосподарських підприємствах, зокрема на прикладі передової в республіці Черкаської області, потребує наукового дослідження і теоретичного обґрунтування. Виникла необхідність проведення економічного дослідження сучасного стану використання виробничих ресурсів, комплексне вивчення ефективності виробничих ресурсів як єдиного цілого,

раціональне поєднання і ефективне використання яких виступає як фактор підвищення ефективності виробництва. Це в комплексі й зумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Мета та завдання наукового дослідження.

Основною метою дисертаційної роботи є розробка шляхів підвищення ефективності використання виробничих ресурсів у сільськогосподарських підприємствах. Досягнення цієї мети потребує вирішення наступних завдань:

- поглиблене вивчення теоретико-методологічних основ дослідження ефективності використання виробничих ресурсів та обчислення їх у вартісному виразі;
- оцінка сукупного показника виробничого потенціалу;
- характеристика сучасного соціально-економічного розвитку досліджуваних сільськогосподарських підприємств;
- аналіз впливу кожного ресурсу на ефективність виробництва сільськогосподарської продукції;
- комплексне використання можливостей виробничого потенціалу;
- напрями ефективного використання виробничих ресурсів.

Предмет і об'єкти дослідження. Предметом дослідження є проблемна тема, присвячена науковим і практичним дослідженням ефективності використання виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств та їх сукупності.

Об'єктом дослідження є колективні та державні сільськогосподарські підприємства Черкаської області - основні виробники сільськогосподарської продукції. Для порівняння загальних закономірностей і тенденцій ефективності використання виробничих ресурсів взяті дані по Україні. З метою детального дослідження виділено по одному адміністративному району з кожної агрогрунтової зони області - Уманський, Чорнобаївський та Шполянський. Щоб збільшити вихідну інформацію і забезпечити сукупність факторів використано 144 підприємство-роки Уманського району. Детальніше дослідження проводилось в колективному сільськогосподарському підприємстві ім. Шевченка Уманського району, спілці колективних власників "Радянська Україна" Чорнобаївського району, асоціації "Вільна Україна" Шполянського району.

Інформаційною базою дослідження були законодавчі акти України з питань розвитку аграрного сектора економіки, ма-

теріали наукових конференцій, семінарів, річні звіти колективних та державних сільськогосподарських підприємств Черкаської області, дані Міністерства сільського господарства та продовольства України, спеціальна література вітчизняних та зарубіжних авторів по досліджуваних проблемах. Питання, пов'язані з необхідністю більш глибокого вивчення використання виробничих ресурсів, були досліджені на базі первинних документів окремих сільськогосподарських підприємств Черкаської області, в основному Уманського району.

Методологія і методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем ринкової економіки та аграрної політики, Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України, Укази Президента України та інші нормативні акти з питань розвитку сільського господарства. Обробка інформації здійснювалась на основі економічного аналізу, системного підходу, обґрунтування досягнень науки і передової практики. У процесі дослідження застосовувались такі методи: системного та факторного аналізу, порівняння, монографічний, метод статистичних групувань, графічний та інші. Окремі розрахунки здійснені на персональному комп'ютері PC/AT-386 та інших ЕОМ.

Наукова новизна результатів дослідження. Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в обґрунтуванні та в комплексній розробці основних напрямків підвищення ефективності використання виробничих ресурсів на рівні сільськогосподарських підприємств, окремих адміністративних районів, в середньому по області та країні в цілому.

В процесі дослідження одержані такі результати: уточнена методологія вивчення ефективності виробничих ресурсів як єдиного цілого; виявлено раціональне поєднання ресурсів виробництва та ефективність їх використання у сільськогосподарських підприємствах Черкаської області; обґрунтовані підходи підвищення ефективності земельних, трудових ресурсів, основних і оборотних фондів; застосовані методи грошової оцінки земельних та трудових ресурсів; виявлені резерви ефективності використання виробничих ресурсів у сільськогосподарських підприємствах.

Практичне значення дослідження. Практичне значення роботи полягає в розробці науково-методичних питань підвищення ефек-

тивності використання виробничого потенціалу у ринкових умовах, що сприятиме призупиненню падіння виробництва, а потім і підвищенню ефективності їх використання у сільськогосподарських підприємствах.

На захист вносяться основні положення, одержані особисто дисертантом:

- економічне обґрунтування впливу кожного виду ресурсів на ефективність виробництва сільськогосподарської продукції;
- оцінка сукупного показника виробничого потенціалу;
- обґрунтування основних напрямків комплексного використання можливостей виробничого потенціалу.

Апробація та публікація результатів досліджень. Основні теоретичні узагальнення і практичні положення по ефективності використання виробничих ресурсів у сільськогосподарських підприємствах висвітлені автором на республіканській науково-практичній конференції "Удосконалення виробничого потенціалу і зниження ресурсомісткості сільськогосподарської продукції" /м.Дніпропетровськ, 1990 р./; науково-практичній конференції "Організаційно-економічні та фінансово-кредитні проблеми ринкового реформування аграрного виробництва" /м.Дніпропетровськ, 1994 р./; науково-практичній конференції, присвяченій 150-ти річчю Уманського сільськогосподарського інституту, надруковані в збірнику "Виробничі ресурси сільськогосподарства: проблеми підвищення ефективності їх використання" /м.Умань, 1994 р./, II-й Всеукраїнській науково-практичній конференції "Статистична інформація, методи її аналізу і комп'ютерна техніка управління мікро- та макроекономікою" /м.Кіровоград, 1995 р./; науково-виробничій конференції "Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва та формування продовольчого ринку України в нових умовах господарювання" /м.Харків, 1995 р./; міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених та спеціалістів /м.Київ-Чабани, 1996 р./.

По темі дисертації надруковано 7 наукових робіт загальним обсягом 1,6 др.арк. Є впровадження в районі і області.

Обсяг і структура дисертаційної роботи. Зміст наукової проблеми, яка вирішується, визначає структура та послідовність дисертаційного дослідження:

Вступ

Розділ I. Теоретико-методологічні основи дослідження

ефективності використання ресурсів сільськогосподарського виробництва.

1.1. Ефективність як економічна категорія. 1.2. Система показників ефективності використання виробничих ресурсів та їх обчислення у вартісному виразі. 1.3. Оцінка сукупного показника ефективності виробничого потенціалу.

Розділ II. Аналіз економічної та виробничої ефективності використання ресурсів.

2.1. Сучасний стан соціально-економічного розвитку підприємств. 2.2. Земля і тварини як основний ресурс виробництва. 2.3. Трудовий потенціал та його використання. 2.4. Ефективність використання основних фондів та оборотних матеріальних засобів. 2.5. Комплексне використання можливостей виробничого потенціалу.

Розділ III. Основні напрями підвищення ефективності використання виробничих ресурсів.

3.1. Поліпшення родючості земельних ресурсів та продуктивності тварин. 3.2. Підвищення ефективності використання ресурсів живої праці. 3.3. Прискорення технічного прогресу та підвищення фондівіддачі. 3.4. Зниження матеріаломісткості як основа ефективного використання оборотних фондів.

Висновки та пропозиції.

Список використаної та цитованої літератури.

Додатки.

Робота викладена на 170 сторінках машинописного тексту, має 54 таблиці, 2 малюнки і 10 додатків, список використаної та цитованої літератури включає 134 найменування.

II. ОСНОВНІ НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ, ПОЛОЖЕННЯ І ВИСНОВКИ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Для виробництва будь-якого виду продукції необхідно мати цілий комплекс різних ресурсів. Трудові ресурси, засоби і предмети праці - це потенційні фактори виробництва. Людина, вступаючи у взаємовідносини із засобами праці, уречевленими в основних фондах, і предметами праці, уречевленими в оборотних матеріальних засобах, виробляє продукцію. Тобто процес виробництва - не механічне поєднання його факторів, а їх органічна єдність для випуску продукції. Така схема підходить для відоб-

раження виробничого процесу для всього народного господарства. Але сільське господарство має свою специфіку. Земля, представлена сільськогосподарськими угіддями, є глобальним фактором виробництва, базою для органічного поєднання інших виробничих ресурсів. Крім того, до складу виробничих ресурсів тут відносять і тварин.

На сьогоднішній день надто важко реально визначити ефективність використання виробничих ресурсів, тому що ціни на них досить часто змінювались, а земельні угіддя і трудові ресурси не мають ще чітко визначеної вартості. Індексації, що проводились за останні роки, не відображають реального зростання вартості засобів виробництва.

Для всебічного вивчення ефективності використання ресурсів виробництва важливо правильно кількісно виміряти кожний ресурс і об'єктивно його оцінити. Особливо це стосується земельних та трудових ресурсів.

Зараз існують різні методики економічної оцінки землі. Більшість вчених схиляється до думки, що її необхідно обчислювати за їх доходністю, інші - застосувати бальну оцінку угідь. Та цього не досить. Земельні ресурси можна оцінювати за вартістю валової продукції, чистим доходом з одиниці площі, урожаєм провідної культури за багаторічний період, рентним доходом на вирощуванні зернових культур.

Оцінку трудових ресурсів також можна здійснювати різними методами: за величиною, рівню вартості основних фондів, що необхідні для вивільнення одного робітника в сільському господарстві, за оплатою праці. В дисертаційній роботі на основі критичного аналізу розглянуто застосування методів оцінки цих виробничих ресурсів.

Розрахунок виробничого потенціалу при грошовій оцінці виробничих ресурсів в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області свідчить про те, що на 1 млн. крб. наявних ресурсів в області вироблено 1,46 крб. валової продукції в порівнянних цінах /1983 р./, тоді як в окремих господарствах він досягає 2 і 2,45 крб., крім того, виробничий потенціал по області становить 848 млрд. крб. /табл. 1/.

Аналіз сучасного стану соціально-економічного розвитку підприємств Черкащини свідчить про те, що вона в достатній мірі забезпечена необхідними виробничими ресурсами. Земельні

Таблиця 1

Розрахунок виробничого потенціалу при грошовій оцінці виробничих-ресурсів
по окремих районах і сільськогосподарських підприємствах
Черкаської області, 1994 р., млн.крб.

Об'єкти дослідження	Грошова оцінка		Основні фонди с.-г. призначення	Матеріальні оборотні засоби	Всього виробничих ресурсів	Кінцева (валова) продукція с.-г.		Виробничий потенціал
	земельних ресурсів	трудових ресурсів				всього	на 1 млн.крб. ресурсів,крб.	
Уманський район	38892925	7138010	80579	78050	48187484	71,0	1,32	67404
КСП ім.Шевченка	1201191	291032	1282	8435	1499920	3,0	2,00	2190
Шполянський район асоціація "Вільна Україна"	31967712	5778555	5543	48741	37798551	57	1,51	55188
Чорнобайвський район	2111823	432925	895	4458	2550101	4,8	1,80	3723
СКВ "Радянська Україна"	37298135	7107330	100250	108392	44812107	78,8	1,72	65134
	1334531	253898	488	4587	1593482	3,9	2,45	2328
Всього по Черкаській області	492377277	85835000	1480083	1395174	581088634	847	1,48	848389

ресурси представлені, в основному, чорноземами, 85% земельної площі відведено під сільськогосподарські угіддя, 80% з яких складає рілля.

Одним з вирішальних факторів піднесення ефективності сільськогосподарського виробництва і функціонування агропромислового комплексу є оптимізація забезпеченості аграрної сфери ресурсами живої праці. В області майже половина наявного населення проживає в сільській місцевості, але лише 22,2% з них зайняті в сільському господарстві. На одного сільськогосподарського працівника в області припадало в 1994 р. 7,52 га угідь та 6,80 га рілля. Тоді як по Україні цей показник досяг відповідно 10,05 та 8,03 га.

Дослідження показують, що не тільки наявність виробничих ресурсів має значення для ефективного ведення господарської діяльності. Важливо, щоб зберігалась похідна їх структура та якість.

Про ефективність використання ресурсів в сільськогосподарських підприємствах можна судити, коли розглядати окремо кожний з них, а також і в їх поєднанні, тобто визначити показник ресурсовіддачі.

Розрахунки, наведені в таблиці 2, свідчать про те, що, завдяки тому, що фактори ресурсовіддачі в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області вищі, ніж в середньому по Україні, повна ресурсовіддача в них більша на 21%.

Таблиця 2

Порівняльний рівень використання ресурсів сільськогосподарського виробництва у 1994 р.

Прямі показники	Абсолютні значення по		Відношення показників області до середнього по Україні, %
	Черкаській області	Україні	
Землевіддача, крб.	831	606	137,2
Продуктивність праці, крб.	2979	2543	117,1
Фондовіддача, тис.крб.	0,41	0,36	113,9
Матеріаловіддача, тис.крб.	0,35	0,32	109,4
Ресурсовіддача, млн.крб.	2,23	1,84	121,2

Високопродуктивне і раціональне використання виробничих

ресурсів - проблема народногосподарського значення. Вона в цілому зводиться до вирішення таких важливих завдань як: підвищення продуктивності земельних ресурсів та сільськогосподарських тварин; здійснення охорони та проведення заходів по відновленню зруйнованих земель; підвищення ефективності використання ресурсів живої праці; підвищення фондівіддачі; зниження матеріаломісткості виробництва сільськогосподарської продукції.

Сьогодні, коли майже всі придатні для ведення сільського господарства землі освоєні, необхідно забезпечити максимальний вихід продукції з кожного гектара землі при мінімальних витратах на виробництво. Цього можна досягти шляхом послідовної інтенсифікації виробництва. Основою інтенсифікації є науково-технічний прогрес, який забезпечує подальше удосконалення необхідних засобів виробництва і вдосконалення та освоєння прогресивних технологій вирощування сільськогосподарських культур.

Одним із основних елементів поліпшення родючості земельних ресурсів є система землеробства. Доведено, що забрудненість посівів зернових знижується у зв'язку із застосуванням сівозміни в 1,7-2,4, гороху - в 5 разів. Результати досліджень підтверджують важливість збільшення у посівах частки багаторічних трав. Так, при 17,3% вмісту трав урожайність озимої пшениці в підприємствах Уманського району підвищується на 5 ц з гектара, цукрових буряків - 71, соняшнику - 9, кормових коренеплодів - 130 ц. Скорочення строків польових робіт зберігає 10-15% продукції.

В тваринництві на продуктивність тварин впливає наявність кормової бази, рівень годівлі та утримання тварин, збереження приплоду та інші. В господарствах Уманського району в середньому за 1992-1994 рр. на одну корову витрачено 72,6 ц к.од., а середній надій становить 3584 кг. Але для цього на один центнер молока тут витрачено 3 ц к.од. при зоотехнічній нормі 1,3-1,4 ц. Це свідчить про незбалансованість кормів.

В середньому по Черкаській області вихід валової продукції сільського господарства в розрахунку на 100 га угідь у 1994 р. становив 110,4 тис. крб., що на 35% більше, ніж в цілому по Україні, в тому числі по рослинництву на 49,7 і по тваринництву на 21% більше.

Що стосується підвищення використання ресурсів живої праці, основними показниками якої є її продуктивність, то за останні 5 років виявлена тенденція її зниження, хоча рівень її вищий в Черкаській області, ніж в середньому по Україні, в 1,6 рази. Валової продукції на душу населення на Черкащині припадає 1030 тис.крб., або на 161,9% більше середнього українського показника, але на 19,7% менше порівняно з 1991 р. За останні 5 років споживання основних продуктів харчування тут (на душу населення за рік, кг) зменшилось, і тільки хлібні продукти збільшилися на 8%.

Говорячи про економічні показники, треба сказати, що за 1990-1994 рр. рентабельність сільськогосподарського виробництва в середньому по області зросла на 26 процентних пункти і становить 65,6%. В цілому по рослинництву вона підвищилась на 45,1, а по тваринництву знизилась на 9 процентних пункти. З цим показником та продуктивністю праці пов'язаний рівень оплати праці, який порівняно з іншими галузями в аграрному секторі найнижчий (70,3% проти середнього по народному господарству і 62,8% відносно промисловості).

Можна погодитись із спеціалістами з тим положенням, що заторможеною оплати праці до цього часу мотивується неправильно, мовляв, вона є головним джерелом зростання цін та інфляційних процесів. Насправді ці процеси пов'язані із зростанням вартості матеріальних витрат, послуг тощо, а не тільки із зарплатою, яка зумовлює підвищення цін на 15-20%. Нормальна зарплата є головним мотиваційним фактором зростання продуктивності праці та вирішення продовольчої проблеми. А без цього суспільство існувати не зможе, це не тільки соціально-економічне питання, а й політичне.

Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва значною мірою залежить і від поліпшення використання матеріальних ресурсів, зростання фондівіддачі тощо. В таблиці 3 показано, як із ростом продуктивності землі збільшується рівень показників виробничих ресурсів.

Ефективність землі також зростає з підвищенням енергетичної оснащеності, що видно з таких досліджень: у 1990-1994 рр. в Черкаській області енергозабезпеченість 100 га посівів більша, ніж в середньому по Україні на 10,2-12,7%, а вихід валової продукції з 100 га - на 28,8-135%.

Таблиця 3

Зв'язок між продуктивністю землі, праці,
фондозабезпеченістю і фондовіддачею, 1993-1994 рр.

Групи сільсько- господарських підприємств за валовою продук- цією на 1 га, крб.	Кіль- кість під- при- ємств	Валова продук- ція, крб.		Основні фонди на 1 га с.-г. угідь, тис.крб	Валова продукція на 1 пра- цівника, тис.крб.
		на 1 га с.-г. угідь	на 1 тис.крб фондів		
I - до 586	14	495	48.3	13.4	6.5
II - 587 - 1172	67	825	57.5	18.3	7.3
III- 1173 і більше	15	1654	72.0	21.4	8.4

На основі розрахунків по об'єктах дослідження встановле-
но, що при виробництві одиниці валової продукції найбільше
витрачають оборотних засобів в колективному сільськогоспо-
дарському підприємстві ім.Шевченка Уманського району (4.43
тис.крб.вартості оборотних засобів на 1 крб. валової продук-
ції), найменше - у середньому в Шполянському районі (2.24
тис.крб.). Тривалість обороту оборотних засобів в підприємст-
вах Уманського району майже вдвічі менша, ніж в середньому по
області (відповідно 114 і 208 днів).

Один з найважливіших узагальнюючих показників ефективнос-
ті оборотних засобів - зниження матеріаломісткості виробницт-
ва. Вона певною мірою характеризує не тільки такий відносний
показник як частка матеріальних затрат у вартості виробленої
продукції, а й розмір їх у загальній сумі виробничих витрат
без оплати.

Основні напрями зниження матеріаломісткості сільськогос-
подарської продукції доцільно поділити за галузево-цільовим
принципом - у рослинництві, тваринництві, механізації та внут-
рігалузевих (мал.1).

До недавнього часу, як показує аналіз, понад половину
(тепер ще більше) всіх витрат на виробництво сільськогоспо-
дарської продукції припадало на матеріали, сировину та інші
матеріальні ресурси. В багатьох сільськогосподарських підпри-
ємствах фактичні матеріальні витрати на одиницю продукції пе-
решують нормативні. Зменшення їх витрат дає можливість під-
вищити розмір чистого доходу, рівень рентабельності виробницт-
ва. А головне, за допомогою однієї й тієї ж кількості матері-

Мал. 2. Основні напрями зниження матеріаломісткості сільськогосподарської продукції

альних ресурсів можна виробити більше продукції, отже на ділі проявляється ресурсозбереженість.

Єдність матеріально-речового та особистого фактора виробництва утворює продуктивні сили, де головну роль відіграє особистий фактор - людина, яка створює засоби виробництва, приводить їх у дію. Вона разом із землею та засобами виробництва (капіталом) є найважливішим елементом виробничого процесу. Між науково-технічним прогресом і якісним вдосконаленням робочої сили існує тісний взаємозв'язок. Доведено, що підвищення кваліфікації працівників лише на один розряд забезпечує зростання продуктивності праці в середньому на 6-7%.

Велике значення для ефективного використання техніки має оптимальне поєднання її із забезпечення робітничими кадрами. Дані Мінсільгосппроду України свідчать, що у 1994 р. порівняно з попереднім роком в Черкаській області підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів збільшилося на 2,35%, а на 1.01.95 р. змінюваність керівників сільськогосподарських підприємств становить близько 8%, в той час як підготовка робочих кадрів на виробництві, підвищення їх кваліфікації, підготовка трактористів та водіїв автомобілів в учбово-курсовій мережі значно зменшилась.

Розподіл працюючих за професіями (в % до середньорічної чисельності) у середньому за 1992-1994 рр. по Черкаській області був таким: кінно-ручні роботи в рослинництві - 31,1, працівники тваринництва - 47,8, підсобні промисли - 4,9, працівники обслуговуючих підприємств і будівельники - 4,9, дитячі дошкільні установи і учбові заклади - 2,1, керівники і спеціалісти - 8,3, інші спеціальності - 0,9. Дуже великий розмах у питомій вазі по зайнятості на кінно-ручних роботах в рослинництві: асоціація "Вільна Україна" Шполянського району - 23,6, а СКВ "Радянська Україна" Чорнобаївського району - 45%, тоді як працівники тваринництва відповідно - 44,7 і 31,9%. Це вказує на різний рівень механізації і спеціалізації виробництва.

Професійний розподіл праці в кожному окремому господарстві в першу чергу залежить від співвідношення галузей виробництва. Зміни галузевої структури виробництва, підвищення її інтенсифікації має великий вплив на професійний склад трудових ресурсів. Розподіл робочої сили і затрат праці між окремими галузями сільського господарства є результатом суспільного

розподілу праці, який систематично поглиблюється, забезпечуючи підвищення ефективності суспільного виробництва. За останні роки в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області відбулися зрушення в структурі виробництва, що викликали відповідні зміни у розподілі трудових ресурсів. Крім постійних і сезонних працівників у господарствах області залучають до роботи підлітків, пенсіонерів, інвалідів працездатного віку, а також робітників, зайнятих у інших галузях народного господарства.

За останній період значно посилюється роль соціальних факторів у продуктивності праці. Раніше бюджет сільських Рад майже повністю поповнювався за рахунок коштів сільськогосподарських підприємств, які знаходились на її території. Сільськогосподарські підприємства займались будівництвом доріг та різних споруд, водо-, газо- та електропостачанням. Окрім цього, набір соціальних послуг включав задоволення побутових потреб, тобто обслуговування і ремонт будівель, постачання паливом або різними продуктами за дотованими цінами.

На сьогодні соціальна сфера на селі практично не змінилась. Сільськогосподарські підприємства надають своїм працівникам широкий набір пільг і послуг. Основними з них є компенсації у зв'язку із підвищенням цін, виплата допомоги багатодітним сім'ям, транспортні послуги, постачання палива та продуктів за пільговими цінами.

Проте цього зовсім недостатньо. Дуже важливе значення має поліпшення житлових та культурно-побутових умов працівників підприємств, на що останнім часом звертається мало уваги. Все це відбувається внаслідок недостатньої кількості грошових коштів у господарствах. Це досить відчутно відбивається на закріпленні молоді на селі, що певною мірою впливає на продуктивність праці.

Слід зазначити, що номінальні доходи селян зростають, а реальні падають внаслідок непроведення індексації фактичної оплати праці. При входженні у ринкові відносини має місце хаос у ціноутворенні й оплаті праці, а це відбивається на матеріальній заінтересованості трудівників усіх галузей, в тому числі й аграрного сектору.

Невиробничі основні фонди складають економічну основу соціальної інфраструктури - тобто сукупності галузей, що задо-

вольняють соціальні потреби людей.

З метою виявлення впливу рівня розвитку соціальної інфраструктури в сільськогосподарській підприємствах Уманського району на продуктивність праці і використання трудових ресурсів розроблені дані методом групування підприємств за розміром невикористаних основних фондів, що припадають на одного середньорічного працівника.

Ці матеріали свідчать, що із збільшенням розмірів невикористаних основних засобів виробництва, що припадають на одного середньорічного працівника, підвищується продуктивність праці і відповідно знижується трудомісткість виробництва продукції.

Але самі по собі ці фактори не можуть відчутно вплинути на зростання продуктивності праці. Всього цього можна досягти лише в комплексному поєднанні всіх вищеназваних факторів. Інформація свідчить про те, що невикористані основні фонди в сільськогосподарських підприємствах до всієї вартості основних фондів становлять 10,5%. Отже, до нормативу вкладень у невикористані фонди сільського господарства фактичний розмір менший у 4 рази.

Таким чином, впровадження результатів проведеного дослідження у наукові розробки та практичну діяльність сільськогосподарських підприємств на різних рівнях управління буде в деякій мірі стримувати спад аграрного виробництва, а в майбутньому - і його піднесення в Черкаській і в сусідніх областях лісостепової зони.

ЛІБ ім. В. Стефанива
АН України

СПИСОК РОБІТ, ОПУБЛІКОВАНИХ ПО ТЕМІ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Виробничі ресурси сільського господарства: методика визначення і ефективність використання (у співавторстві) // Тези доповідей республіканської науково-практичної конференції "Удосконалення виробничого потенціалу і зниження ресурсомісткості сільськогосподарської продукції". - Дніпропетровськ, 1990. - С.30-31.

2. Класифікація ресурсів аграрного виробництва // Тези доповідей науково-практичної конференції "Організаційно-економічні та фінансово-кредитні проблеми ринкового реформування аграрного виробництва". - Дніпропетровськ, 1994. - С.68.

3. Оцінка сукупної ефективності виробничого потенціалу в сільському господарстві (у співавторстві) // Зб. "Виробничі ресурси сільського господарства: проблеми підвищення ефективності їх використання". - Умань, 1994. - С.4-11.

4. Формування державних ресурсів продуктів сільського господарства (у співавторстві) // Зб. "Виробничі ресурси сільського господарства: проблеми підвищення ефективності їх використання". - Умань, 1994. - С.11-20.

5. Ефективне використання ресурсів виробництва як фактор його інтенсифікації // Тези доповідей науково-виробничої конференції "Інтенсифікація сільського господарства та формування продовольчого ринку України в нових умовах господарювання". - Харків, 1995. - С.127.

6. Аналіз використання ресурсного потенціалу в господарствах черкаської області (в співавторстві) // Тези доповідей ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції "Статистична інформація, методи її аналізу і комп'ютерна техніка в управлінні мікро- та макроекономік". - Кіровоград, 1995. - С.37.

7. Ефективність використання виробничих ресурсів у сільськогосподарських підприємствах Черкаської області // Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та спеціалістів "Наслідки наукових пошуків молодих вчених-аграрників в умовах реформування АПК". - Київ, Чабани, 1996. - с.44.

Слупицкая О.И. Эффективность использования производственных ресурсов в сельскохозяйственных предприятиях.

Диссертацией является рукопись. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01. - Экономика предприятий и формы хозяйствования. Институт аграрной экономики УААН, Киев, 1996.

Исследованы проблемы эффективности использования земельных, животноводческих, трудовых ресурсов, основных и оборотных фондов. Уточнены методы денежной оценки земельных и трудовых ресурсов. В диссертации дан анализ современного состояния использования производственных ресурсов и разработаны пути повышения их эффективности. Практическая реализация результатов исследования может способствовать приостановке падения производства, а затем и повышению эффективности их использования в сельскохозяйственных предприятиях.

Slupitskaya O.I. Effectiveness of the Utilisation of Production Resources in Agricultural Production.

The manuscript is a thesis.

The dissertation, submitted to receive degree of the Candidate of Economic Sciences on major 08.06.01 titled "Economics of enterprises and forms of operational activity". Institute of Agricultural Economics affiliated with UAAS, Kiev, 1996.

The problems of effectiveness of the utilisation of the land, livestock and labour resources, of the fixed and operational aspects have been studied. Methods of the monetary estimation of the land and labour resources were perfected.

Ключові слова: земельні, трудові ресурси, основні і оборотні фонди, продуктивність праці, ресурсовіддача.

Підписано до друку 26.04.1996 р. Формат 60x84. 1/16. Напір друк. обл.-вид. арк. 1. Ум. друк. арк. 1. Тираж 100 прим. Зам. 47 - ДІП Інституту аграрної економіки УААН. 252127, м Київ-127, вул. Героїв Оборони, 9.

AR 34.662
AB 34.662